

Prawo indywidualnej kontroli wspólników

Bartosz Maciejewski

Uregulowane w kodeksie spółek handlowych prawo indywidualnej kontroli wspólników jest rozwiązaniem specyficznym dla spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w stosunku do spółki akcyjnej. Jest to prawo indywidualne, ale nie osobiste, przysługujące każdemu wspólnikowi niezależnie od ilości posiadanych udziałów w spółce. Zatem prawo indywidualnej kontroli przysługuje z mocy ustawy wspólnikom, niezależnie czy zostało zastrzeżone w umowie spółki. Jest to prawo względne – w sytuacjach wskazanych w ustawie możliwe jest jego ograniczenie albo wyłączenie.

Z brzmienia art. 212 § 1 k.s.h. wynika, iż prawo kontroli przysługuje jedynie wspólnikowi spółki z o.o. Możliwe jest jednak, iż w wyniku umowy uprawnienie to przejdzie na zastawnika lub użytkownika udziału. Przecież istotnym elementem umowy między wspólnikiem, jako osobą uprawnioną do indywidualnej kontroli z tytułu posiadania udziałów, a zastawnikiem, użytkownikiem czy dzierżawcą może być właśnie przejście uprawnienia do kontroli spółki. Z punktu widzenia spółki rozwiązanie takie może stanowić zagrożenie jej interesów, poprzez dostęp do poufnych informacji osób trzecich. W takim przypadku, jako zabezpieczenie dostępu do informacji o spółce, możliwe jest określenie w umowie spółki sposobu wykonywania prawa indywidualnej kontroli, wykluczając korzystanie z prawa przez zastawnika czy użytkownika.

Wykonując przysługujące mu prawo kontroli, wspólnik – sam lub z upoważnioną przez siebie osobą – może w każdym czasie przeglądać księgi i dokumenty spółki, sporządzać bilans dla swego użytku lub żądać wyjaśnień od zarządu. Wybór „osoby upoważnionej” należy do wspólnika – spółka w żaden sposób nie może ograniczać tego wyboru, w szczególności

poprzez wskazanie, że osobą upoważnioną może być jedynie biegły rewident. Z treści przepisu art. 212 § 1 k.s.h. wynika, iż osoba upoważniona przez wspólnika nie może wykonywać prawa kontroli samodzielnie, a jedynie przy udziale wspólnika. Kodeks nie normuje natomiast formy upoważnienia dla osoby trzeciej. Wydaje się więc, iż dopuszczalna jest sytuacja, w której wspólnik dokonujący kontroli, stwierdzi, że upoważnia osobę mu towarzyszącą do uczestnictwa w wykonywanej kontroli. Ze względu na interes spółki wskazane jest żądanie pisemnego upoważnienia i przechowywania go w dokumentach spółki.

Zakres przedmiotowy prawa indywidualnej kontroli obejmuje przeglądanie ksiąg i dokumentów, sporządzanie bilansu dla swego użytku oraz żądanie wyjaśnień od zarządu. Ponieważ kodeks nie precyzuje, jakich ksiąg i dokumentów kontrola może dotyczyć, należy uznać, że wspólnik ma wgląd we wszystkie księgi i dokumenty spółki, nawet te opatrzone klauzulą poufności. Przeglądanie księgi dokumentów powinno odbywać się w siedzibie spółki (udostępniona dokumentacja nie może być wynoszona poza siedzibę). Podczas wykonywania czynności kontrolnych wspólnik może sporzą-

dział notatki czy kserokopie. Dopuszczalne jest także żądanie sporządzenia kserokopii czy odpisu dokumentu przez spółkę i wysłania ich na wskazany adres. Spółka może jednak żądać pokrycia kosztów wykonania kserokopii lub odpisu oraz wysłania wytworzonych dokumentów do wspólnika.

Z istoty bilansu wynika, iż musi on być sporządzony na piśmie. Należy jednak odróżnić bilans sporządzony przez wspólnika dla własnego użytku od bilansu sporządzonego przez zarząd i udostępnianego wspólnikom w związku ze zwyczajnym zwołaniem wspólników. Bilans sporządzony w trakcie kontroli przez wspólnika może być przedstawiany na zwołaniu wspólników niezależnie od zarządu. Bilans może opracować sam wspólnik lub upoważniona przez niego osoba posiadająca odpowiednie do tego kwalifikacje. Należy to zrobić w siedzibie spółki i nie ma przeszkód, aby był on wynoszony „na wewnątrz”.

Żądanie wyjaśnień od zarządu spółki może być zgłoszone pisemnie i ustnie. Ponieważ kodeks nie reguluje, w jakim terminie zarząd spółki powinien udzielić żądanych wyjaśnień, wskazane jest uregulowanie tej kwestii np. w umowie spółki. Jeżeli tego nie uczyniono, wspólnik powinien wykonywać prawo kontroli w sposób rozsądny i dać zarządowi odpowiednio dużo czasu – w zależności od zakresu żądanych wyjaśnień. W razie braku złożenia wyjaśnień w terminie wskazanym w umowie, przedłużające się milczenie zarządu należy traktować jako odmowę złożenia wyjaśnień. W takim przypadku wspólnik w trybie art. 212 § 3 k.s.h. może zwrócić się do pozostałych wspólników o zobowiązanie zarządu do ich udzielenia.

Prawo kontroli nie jest prawem bezwzględnie i nieograniczonym i na podstawie art. 212 § 2 k.s.h. zarząd ma prawo odmówić wspólnikowi wyjaśnień oraz udostępnienia do wglądu ksiąg i dokumentów spółki. Wskazany przepis nie odnosi się wprost do kwestii sporządzania przez wspólnika

bilansu dla własnego użytku – za oczywiste należy jednak uznać, że odmowa udostępnienia ksiąg i dokumentów faktycznie uniemożliwiłi wspólnikowi sporządzenia bilansu. Zarząd spółki może **odmówić wspólnikowi realizacji uprawnień kontrolnych**, jeżeli istnieje uzasadniona obawa, że wspólnik wykorzysta udostępnione informacje w celach sprzecznych z interesami spółki i przez to wyrządziłby spółce znaczną szkodę. Wskazane przesłanki występują łącznie. Ponadto musi między nimi istnieć związek przyczynowy, polegający na tym, że to właśnie ujawnienie informacji o spółce danemu wspólnikowi może spowodować szkodę w majątku spółki. Sformułowanie „uzasadniona obawa” należy rozumieć w ten sposób, iż odmowa wspólnikowi dostępu do informacji o spółce nie może być uzasadniona przeczciami czy przypuszczeniami członków zarządu. Odmowa taka powinna opierać się na informacji o zaistniałych okolicznościach faktycznych świadczących o niełojalnym zachowaniu wspólnika.

Z treści art. 212 § 2 k.s.h. wynika, iż zarząd może odmówić wspólnikowi realizacji prawa kontroli, jeżeli istnieje uzasadniona obawa wykorzystania uzyskanych informacji w celach sprzecznych z interesami spółki, jeżeli działania takie wyrządziłoby spółce jedynie znikomą szkodę. Odmowa prawa kontroli nie musi być wyrażona w formie uchwały zarządu spółki, nie jest również niezbędne, aby odmowy dokonał cały zarząd. Wystarczy działanie jednego z członków zarządu, świadczące, że wspólnikowi odmówiono wykonywania prawa kontroli.

W przypadku odmowy wglądu do ksiąg i dokumentów lub braku udzielenia wyjaśnień, można żądać rozstrzygnięcia sprawy w drodze uchwały wspólników. Mogą ją podjąć zarówno wspólnicy na zwołaniu, jak i poza nim (w trybie określonym w art. 227 § 2 k.s.h.). Stosowna uchwała musi być jednak podjęta w terminie miesiąca od dnia złożenia żądania rozstrzygnięcia sprawy przez wspólnika. Uchwała powin-

na zapaść bezwzględnie większością głosów, a w przypadku głosowania pisemnego – jednomyślnie. Głosowanie w tej sprawie będzie głosowaniem w sprawach osobowych – zgodnie z przepisem art. 247 § 1 k.s.h. powinno się ono odbyć w trybie tajnym.

Wspólnik, któremu odmówiono prawa kontroli, może też złożyć wniosek do sądu rejestrowego o zobowiązanie zarządu do udzielenia wyjaśnień lub udostępnienie do wglądu ksiąg lub dokumentów. Uprawnienie do zwrócenia się o rozstrzygnięcie do sądu przysługuje wspólnikowi dopiero po wyczerpaniu drogi „wewnątrzspółkowej”. Wynika to jasno z treści art. 212 § 4 zd. 2, który stanowi, iż wniosek należy złożyć w terminie siedmiu dni od dnia otrzymania zawiadomienia o uchwale wspólników lub upływu terminu miesięcznego do podjęcia takiej uchwały.

Jeśli w spółce ustanowiono radę nadzorczą lub komisję rewizyjną, możliwe jest wyłączenie albo ograniczenie prawa indywidualnej kontroli. Nie następuje to automatycznie wraz z powołaniem wskazanych organów spółki. Odpowiedni, wyraźny zapis musi znaleźć się w umowie spółki. W przypadku konieczności dokonania tej zmiany, odpowiednia uchwała będzie wymagała uzyskania zgody wszystkich wspólników. Nie jest dopuszczalne wyłączenie prawa kontroli tylko w odniesieniu do niektórych wspólników. ●

Autor:
aplikant radcowski
w Kancelarii Prawniczej
Włodzimierz Glowacki
i Wspólnicy sp. k.
z siedzibą w Poznaniu

